

A Bolyai Társulat Emlékörző Bizottsága a székesfehérvári Teleki Blanka Gimnázium matematikai szakköreit kérte fel Lázár Dezső emlékének gondozására.

1974-ben kezdtünk munkához. Sorozatos levélváltásokkal sikerült sok egykori diáktársát, egyetemi kollégáját felkutatni, volt iskolájától személyi adatait, egykori osztálytársainak névjegyzékét megkapni, a korabeli Matematikai és Fizikai Lapokban sok általa beküldött feladatmegoldást megtalálni. Lassanként kirajzolódott előttünk egy sokat ígérő matematikai tehetség, de emellett sokszínű, rokonszenves ember képe.

1913-ban Pesterzsébeten született, középiskolai tanulmányait az Eötvös József főreáliskolában végezte. A középiskolában a matematikai szakkörben lett jó barátja Gallai Tibor, akivel még szorosabbra fonódott a barátság, amikor mindketten a Matematikai és Fizikai Lapokba kezdtek dolgozni. Lázár az 1929/30. évfolyamnak már kiváló feladatmegoldója volt, ebben az évben már fényképét is közölték. A diák Lázár Dezső szeretett kirándulni a budai hegyekbe. A kirándulások résztvevői majdnem mind matematikus- és mérnökhallgatók voltak, köztük Gallai Tibor, Turán Pál, Erdős Pál, Szekeres György, Grünwald Géza. A kirándulások fő beszédtemái természetesen a legkülönbözőbb matematikai problémák voltak. Lázár Dezső szenvedélyes szeretettel, kitartó akarattal tudott a problémákkal foglalkozni, éles logikával boncolgatta mások bizonyításait.

Egyetemi tanulmányait Budapesten kezdte, de a második évfolyamra már Szegedre iratkozott át Grünwald Gézával együtt. Jó barátjuk, Vincze István professzor érdekesen jellemzi őket: „Mindkettő kitűnt rendkívüli képzettségével és kimagasló tehetségével, de érdekes ellentét volt közöttük. Lázár hihetetlenül éles logikával minden gondolatot mérlegelt, ellenőrzött, ami szinte lassította fantáziáját. Grünwald Géza gyorsaságáról és rendkívül lendületes fantáziájáról volt ismert, aki hajlamos volt valami hipotézisből kiindulni, ennek következményeit nyomon követni, és utólag ellenőrizni kiinduláspontjának és lépéseinek helyességét”. Lázárnak ez az éles kritikája, széles körű ismeretekkel párosulva, az ismeretközlésnek is nagy előnyére vált. Rendkívül élesen meg tudta világítani annak a problémának a lényegét, amellyel foglalkozott. Nagyon nagy örömet szerzett neki minden felismerés, akár maga jutott hozzá, akár mástól hallott valami meglepőt, érdekeset.



A harmincas évek légköre nem kedvezett sem kritikus gondolkodásmódjának, sem származásának. Sok mellőzés, igazságtalanság érte, a tiszti vizsgáján például azért bukott meg, mert nem volt hajlandó elfogadni, hogy a hiperbola két parabolából áll. . .

Geometriai problémák kötötték le figyelmét, de hamarosan a halmazelmélettel és az analízissel kezdett foglalkozni. Első nevezetesebb matematikai közleménye a *Compositio Mathematica*-ban jelent meg 1936-ban „On a problem in the theory of aggregates” címmel. Ebben a cikkben egy Turán Pál által felvetett halmazelméleti problémával foglalkozott: Legyen a $(0, 1)$ intervallum minden egyes x pontjához ebből az intervallumból véges sok másik pont hozzárendelve, és nevezzük függetlennek azokat a pontpárokat, amelyek közül egyik sincs a másik képei között. Grünwald Géza bebizonyította, hogy ekkor ebben az intervallumban van megszámlálhatóan végtelen sok pont úgy, hogy ezek páronként függetlenek. Lázár tovább élesítette az állítást, és megmutatta, hogy kontinuumnyi sok ilyen pont is létezik. A dolgozat nagy feltűnést keltett. A tételt és a módszert egyaránt továbbfejlesztette Sierpinsky, Sophie Piccard, Ruzewich, a lengyel matematikusok egész iskolát alakítottak ki.

A harmincas évek végén került szorosabb. kapcsolatba Fejes Tóth Lászlóval. Lázár ebben az időben vetette fel azt a problémát, hogyan kell mondjuk egy körben (vagy valamely más adott tartományban) egy nagy, de adott számú pontot úgy elhelyezni, hogy a köztük levő minimális távolság maximális legyen. Ez a probléma indította el a magyar diszkrét geometriai kutatások hosszú sorát.

Ebben az időben meg kellett válnia a tanítástól, alkalmi munkákból élt, asztalosinaskodással kereste kenyerét. Érzékeny idegzetét a létbizonytalanság nagyon megviselte, így bár több matematikai folyóirat kért tőle cikket, ezek már csak barátai gondozásában, halála után jelenhettek meg.

Még egyszer megcsillant előtte a remény: 1941-ben Kolozsvárra került az ottani zsidó gimnáziumba tanárnak. Itt kezdett el foglalkozni újra önálló kutatással, s az ekkor ugyancsak Kolozsvárott működő Fejes Tóth Lászlóval geometriai problémákat diszkutált. Ebben az időben bizonyítja be egy másik nevezetes tételét: tetszőleges zárt konvex görbéhez van olyan t_n , területű beírt és T_n területű körülírt n -szög, hogy $t_n/T_n \geq \cos^2 \frac{\pi}{n}$. Ez a dolgozat azonban csak halála után, 1947-ben jelenhetett meg a szegedi Acta-ban „Sur l'approximation des courbes convexes” címmel.

1942-ben behívták munkaszolgálatra, és egy munkásszázaddal a szovjet frontra vitték. Itt comblovás érte és elvérzett. Fiatalon halt meg. Felesége, Aszódi Anna, ugyancsak Szegeden végzett, nyelvtanár lett. Két gyermekével együtt Kecskemétre deportálták őket, nyomtalanul eltűntek valamelyik haláltáborban a többi névtelen milliókkal együtt.

Iskolánk szakkörösei összegyűjtötték a korabeli Matematikai és Fizikai Lapokból azokat a feladatokat, amelyek megoldásával Lázár is foglalkozott. Lázár születésnapjának évfordulójára pályázatot hirdettünk. A pályázat tételei olyan problémák voltak, amelyeket Lázár Dezső diákkorában dolgozott ki.

Életére, munkásságára vonatkozó kutatásaink közben kerültünk kapcsolatba Erdős Pál professzor úrral, aki azzal tisztelt meg bennünket, hogy iskolánkban Lázár-díjat alapított, amelyet évente a szakköri munkában, matematikai versenyeken kiváló eredményeket elért diákjainknak osztunk ki.

Láng Hugó
szakkörvezető tanár

Az idei Lázár Dezső díjakat a Teleki Blanka Gimnázium fennállásának 100. évfordulója alkalmából tartott ünnepségsorozat keretében Erdős Pál professzor személyesen adta át a diákoknak.

Az idei díjazottak *Incze Gabbriella* és *Kolosy András* IV. osztályos tanulók.